

7. Новожилов В. С. Завданнецентричне тлумачення кримінальних процесуальних норм як спосіб визначення цілеспрямованості та доцільності процесуальної діяльності на прикладі здійснення прокурором повноважень слідчого судді в районі проведення Операції об'єднаних сил. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1. С. 105–126. URL: <http://surl.li/cbtttd>
8. Здійснення кримінального провадження та воєнний стан: які виклики стоять перед судами України. *Верховний Суд. Офіційний сайт*. 20 травня 2022 року. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1276689/>
9. Лист Верховного Суду «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 03 березня 2022 р. № 1/0/2-22. URL: <http://surl.li/cawmy>
10. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 58 с.

Ключові слова: методологія, кримінальне провадження, надзвичайний правовий режим, воєнний стан.

Key words: methodology, criminal proceedings, emergency legal regim, martial law.

ЛУКАШКІНА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ФОРМИ ОБВИНУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Поняття обвинувачення визначено п. 13 ст. 3 КПК як твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом, а державне обвинувачення – як процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (п. 3 ст. 3 КПК). Деякі автори пропонують розмежовувати матеріально-правовий та процесуальний (функціональний) аспекти обвинувачення. Матеріально правовий аспект вони визначають як твердження про вчинення особою діяння, забороненого кримінальним законодавством, а процесуальний аспект розглядають як діяльність, спрямовану на викриття особи у вчиненні кримінального правопорушення та відстоювання в суді позиції щодо необхідності визнання особи винуватою та застосуванні до неї кримінальної відпо-

відальності [1, с. 25]. Інші автори пропонують розмежовувати поняття «обвинувачення» та «кримінальне переслідування» [2, с. 290–291]. Не аналізуючи цих визначень, звернемо увагу на ще один аспект чи ще одне значення поняття «обвинувачення». Глава 36 чинного КПК має назву «Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення», нормами цією глави регулюються особливості провадження щодо окремої категорії кримінальних правопорушень, таке ж поняття застосовується й у інших статтях КПК (п. 7 ч. 1 ст. 284, ч. 5 ст. 340 тощо). Отже, коли йдеться про обвинувачення у формі ... мається на увазі особливості всього кримінального судочинства.

Спробуємо визначити, які форми обвинувачення передбачені КПК України. Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України дозволяє виділити такі форми обвинувачення:

1) **публічне обвинувачення**, яке здійснюється незалежно від бажання (небажання) будь-яких приватних осіб;

2) **приватне обвинувачення**, яке здійснюється тільки за бажанням потерпілого, тобто особи, якій кримінальним правопорушенням завдано шкоду (фізичній особі – моральну, фізичну або матеріальну; юридичній особі – матеріальну); провадження підлягає закриттю в разі відмови потерпілого від обвинувачення;

3) **приватно-публічне**, здійснюється щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК (домашнє насильство); провадження починається як приватне, на підставі заяви потерпілого, але не може бути закрито за бажанням потерпілого.

Як **приватно-публічне** можна розглядати провадження, котре починається як приватне, в подальшому обвинувачення змінюється на статтю КК, провадження за якою здійснюється як публічне;

4) **публічно-приватне**, провадження починається як публічне, а потім обвинувачення змінюється на статтю КК, провадження за якою здійснюється у формі приватного.

Як **публічно-приватне** може розглядатися і провадження у випадку, передбаченому ст. 340 КПК (якщо прокурор відмовився від підтримання публічного (державного) обвинувачення, а потерпілий скористався наданим йому правом і самостійно підтримує обвинувачення).

Тепер про деякі проблемні питання у провадженням з приватним елементом.

Поняття кримінального провадження у формі **приватного обвинувачення** міститься у ст. 477 КПК – це провадження, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, перелік яких передбачений ст. 477 КПК. Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК таке провадження підлягає закриттю в разі відмови потерпілого (його представника) від обвинувачення (виключення становлять кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, які закриттю в разі відмови потерпілого від обвинувачення не підлягають). У провадженнях у формі приватного обвинувачення можливе укладення угоди про примирення (ч. 3 ст. 469 КПК), у провадженнях щодо кримінальних правопорушень,

пов'язаних з домашнім насильством, угода про примирення може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника.

Як слушно зазначають автори одного з коментарів до чинного КПК України, провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається на підставі заяви потерпілого, а потім здійснюється на загальних засадах, в судовому засіданні прокурор підтримує публічне обвинувачення [3, с. 714]. Але в подальшому, визначаючи особливості провадження у формі приватного обвинувачення, пишуть про те, що особливістю провадження за правилами Глави 36 КПК є підтримання обвинувачення потерпілим [3, с. 716]. Остання думка прогирічить КПК.

Певні протиріччя можна знайти й аналізуючи зміст ст.ст. 214 та 477 КПК. В ст. 477 зазначено, що кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого, а як слід діяти у тих випадках, коли із заявою про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 477, звертається не потерпілий (маємо на увазі потерпілого, який має повну кримінальну процесуальну дієздатність), а інша особа, КПК не визначає. Статтею 214 на слідчого, дізнавача, прокурора покладається обов'язок прийняття заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення, а ч. 4 ст. 214 заборонено відмовляти у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення.

На наш погляд, доти, доки ця ситуація не буде врегульована законодавством, доцільно приймати заяви чи повідомлення про кримінальні правопорушення, провадження щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення, не тільки від потерпілих, а й від інших осіб, після чого необхідно буде з'ясувати думку потерпілого щодо здійснення провадження, якщо потерпілий наполягатиме на здійсненні такого провадження, від потерпілого треба буде одержати відповідну заяву, а в разі відмови потерпілого (яке також потрібно буде зафіксувати) провадження необхідно буде закрити.

Провадження у формі **приватно-публічного обвинувачення**, як зазначено вище, здійснюється, перш за все, у провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством. Тому, на наш погляд, на те, що певні кримінальні правопорушення являють собою прояв домашнього насильства, повинна вказувати кваліфікація таких правопорушень. Якщо, наприклад, проявом домашнього насильства було заподіяння легких тілесних ушкоджень (ч.ч. 1 та 2 ст. 125 КК), завдання побоїв (ч. 1 ст. 126 КК), погроза вбивством (ч. 1 ст. 129 КК), то дії слід буде кваліфікувати за ст. 126¹ КК, оскільки санкції ст. 125, ч. 1 ст. 126, ч. 1 ст. 129 КК менші за санкцію ст. 126¹ КК; якщо ж результатом домашнього насильства було заподіяння тілесних ушкоджень середньої тяжкості, то відповідне кримінальне правопорушення слід буде кваліфікувати за ч. 1 ст. 122 та ст. 126¹ КК. Така кваліфікація правильна і дозволить без будь-яких вагань вирішувати питання про неможливість закриття кримінального провадження в разі відмови

потерпілого від обвинувачення, а також вирішувати питання про укладення угоди про примирення тільки з ініціативи потерпілого.

Приватно-публічним провадженням буде і у тому випадку, коли провадження було розпочате як приватне за заявою потерпілого, а в подальшому прокурор змінив обвинувачення на статтю КК, за якою провадження здійснюється у формі публічного обвинувачення. Така зміна обвинувачення можлива під час досудового розслідування (ст. 279 КПК) та в суді першої інстанції (ст. 338 КПК) і не потребує згоди потерпілого. Зазвичай така зміна обвинувачення можлива на більш тяжке, і саме таким, більш тяжким обвинуваченням будуть визначатися межі судового розгляду, отже, у потерпілого немає права на підтримання обвинувачення в попередньому обсязі. Правда, можлива дещо інша ситуація, коли прокурор змінює обвинувачення з ч. 1 ст. 122 КК (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, приватне обвинувачення) на ст. 128 КК (необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження, публічне обвинувачення). Оскільки ст. 128 КК передбачена відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення в порівнянні з правопорушенням, передбаченим ч. 1 ст. 122 КК, у потерпілого є право наполягати на попередньому обвинуваченні, і в такому разі відмова потерпілого від обвинувачення повинна тягнути закриття кримінального провадження.

Про провадження у формі **публічно-приватного обвинувачення** можна вести мову у двох випадках: 1) провадження починається як публічне, а потім обвинувачення змінюється на статтю КК, провадження за якою здійснюється у формі приватного обвинувачення; 2) провадження здійснювалось у формі публічного обвинувачення, прокурор відмовився від обвинувачення, а потерпілий скористався наданим йому правом і підтримує обвинувачення (ч. ч. 2-5 ст. 340 КПК). У першому випадку зміна обвинувачення потребує роз'яснення потерпілому його прав у провадженні в формі приватного обвинувачення, його права на відмову від обвинувачення (що матиме наслідком закриття провадження), права на укладення угоди про примирення (такого права раніше могло не бути) та забезпечення реалізації цих прав. У другому випадку потерпілий в суді користується всіма правами сторони обвинувачення (ч. 4 ст. 340), а провадження набуває статусу приватного і здійснюється за процедурою приватного обвинувачення (ч. 5 ст. 340). Мабуть у такому провадженні потерпілий матиме право відмовитися від обвинувачення, змінити обвинувачення та укласти угоду про примирення.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальне право України: Підручник / За загальною редакцією Ю. П. Алєніна. Харків : ТОВ «Одіссей», 2009. 816 с.
2. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального

кодексу України 2012 р. : монографія. Одеса : Юридична література, 2015. 712с.

3. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / За редакцією С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса : Фенікс, 2020. 924 с.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, форми обвинувачення, окремі проблемні питання.

Key words: the Criminal Procedure Code of Ukraine, forms of accusation, some problematic issues.

ПІДГОРОДИНСЬКА АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА РІВНІ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ

Співробітництво між державами у багатьох сферах є необхідністю сьогодення. Сфера кримінального процесу не є виключенням, а у світлі останніх триваючих подій має стати найбільш ефективним і оперативним способом вирішення завдань кримінального провадження, зокрема притягнення до кримінальної відповідальності міжнародних злочинців, з урахуванням міри вини і з застосуванням належної правової процедури. Співробітництво між державами в указаному аспекті здійснюється на різних рівнях, у різних процесуальних формах та напрямках. При цьому характеризується узгодженістю та координованістю дій, бажанням сумісними зусиллями досягти важливого для співпрацюючих сторін результату, дотримуючись в рамках процедур міжнародних стандартів та засад здійснення кримінального провадження.

В умовах збройного нападу РФ на Україну надзвичайно актуалізувалося питання координації і співпраці нашої держави, інших держав саме на рівні міжнародних судових установ, із залученням міжнародних організацій та їх представників, формуючи змішаний механізм співробітництва. Заінтересованим у досягненні результатів щодо швидкого, повного збирання доказів вчинення на території України міжнародних злочинів, належного їх фіксування для можливості використання у подальшому в судових процесах є все адекватне сучасне міжнародне співтовариство. Оскільки сьогодні загроза геноциду, вчинення агресії, злочинів проти людяності, воєнних злочинів нависла над кожною державою, а безкарність породжує все більше бажання з боку агресорів їх вчиняти.